

DİYANET DERGİSİ

(DİNİ, İLMİ, AHLÂKİ, EDEBİ, MESLEKİ AYLIK DERGİ)

CİLT: 10 — SAYI: 114-115

KASIM - ARALIK 1971

Vazife ve Mes'uliyet

Ali Himmet BERKİ

Emekli Temyiz Üyesi

كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ فَالْإِمَامُ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ
وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَهِيَ
مَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا وَالْخَادِمُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالرَّجُلُ
رَاعٍ فِي مَالِ أَبِيهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ
(رواه احمد بن حنبل ومسلم وأبو داود والترمذى عن ابن عمر والخطيب عن عائشة والطبرانی ابى موسى رضي الله عنهم)

MEALİ:

Hepiniz çobansınız, yâni görüp gözetmek ve idare ve muhafaza etmekle mükellef ve idare ve muhafazanız altında olanlardan mes'ulsünüz. İmam, yâni cemiyet reisi, idare ve muhafaza ile mükellef ve idare ve muhafazası altındakilerden mes'uldür. Kişi ehil ve ıyâlini görüp gözetmekle mükellef ve bundan mes'uldür. Kadın kocasının evini görüp gözetmekle mükellef ve bundan mes'uldür. Ve hizmetçi efendisinin malını görüp gözetmekle mükellef ve idaresi altında bulunan malından mes'uldür.

Râvi demiştir ki: "Zannıma göre Rasûl-i Ekrem; kişi babasının malının muhafızdır ve bundan mes'uldür." de buyurmuştur.

Hepiniz görüp gözetmek ve idare ve muhafaza etmekte mükellef ve idare ve muhafazası altında bulunanlardan mes'ulsünüz.

İZAHİ:

Rasûl-i Ekrem (S.A.S.), bu belîğ beyanlarına umum ve şümûl ifade eden iki cümle ile başlamış ve ehemmiyetine mebni, cemiyet reisi ile âile efradı arasındaki mes'uliyeti ifade etmişlerdir. İdare ve muhafaza ile mükellef olanlar yalnız bunlardan ibaret değildir, muhafaza ve idare ile mükellef daha birçok kişiler vardır, bunları teker teker saymak teşri tarzına uymadığından, hadis-i şerifin sonunda ilk cümleleri tekrarla iktifa olunmuştur. Tihakika, idare ve hıfz ile mükellef olanlar yalnız cemiyet reisi ve âile efradı olmayıp bekeçiden ve çobandan tutun da her fert ve bu meyanda askerler, memurlar deruhte ettikleri vazifeyi iyi yapmakla ve bu vazifelerin istilzam eylediği muhafaza ve idare ile mükellef ve kusurlarından mes'uldürler. Hattâ insan, beden ve uzuvlarını ve kuvay-i nefsiyyelerini idare ve muhafaza ile ve bunları hâlkolundukları gayede kullanmakla vazifelidirler. Her insan, sıhhatini bozacak ve sağlığına zarar verecek hareketlerden sakınacak ve hasta olunca da deva arayacaktır.

Rasûl-i Ekrem Efendimiz, bir hadîs-i şeriflerinde; "Ey Allâh'ın kulları! Hastalanınca deva arayınız.", "İhtiyarlık" ve diğeri bir hadîs-i şerifte "Ölüm müstesna" buyurarak; "Hastalığı halkeden Allâh-u Teâlâ devasını da halk buyurmuştur." demişlerdir. Hasta olmadan evvel de her kişi sıhhatte zarar verecek hareketlerden sakınacak, Allâh'ın kendisine vedia ettiği varlığını muhafaza eyleyecektir.

Sihhati muhafaza hususu, İslâm şeriatı nazarında o kadar mühimdir ki, ölü eti yemek haram olduğu halde, açlıktan helâk olmak tehlikesi halinde, ölü etini yemek ve susuzluktan ölüm tehlikesi halinde memnu ve haram olduğu halde şarap içmek mübah kılınmıştır. Sihhati muhafaza emrinde bir hayli ruhsatlar vardır ki, fıkıh kitaplarında izah olunmuştur. Zaruretler memnu olan şeyi mübah kılar, hâcet umûmî olsun, husûsî olsun zaruret menzilesindedir, sûretinde mevzû kaideler, ruhsat esaslarının belîğ bir ifadesidir*.

Şimdi hadîs-i şerifte tasrif edilenlerin vazife ve mes'uliyetleri üzerinde duralım:

DEVLET REİSİNİN VAZİFE VE MES'ULİYYETİ: Devlet reisi bizzat ve tarafından millet namına tâyin edeceği vekil ve memurlar ve teçhiz edeceği ordularla, memleketi zulüm ve tuğyandan ve hariçten gelecek tecavüzden muhafaza ve sıyânet etmek ve tesis edeceği mahkemelerle zulüm ve tecavüzleri tenkil ve fertler ve fertlerle devlet arasındaki ihtilâfları hal ve fasletmek ve fakirlere ve âcizlere yardım eylemek, hulâsa cemiyetin dünyevî ve uhrevî selâmet ve saâdeti için lâzım gelen her türlü tedbiri almak vazifeleriyle mükellef ve vâki olacak kusurundan mesurundan mes'uldür.

Görülüyor ki, en ağır vazife, devlet reisi ve onun tâyin eylediği vazife sahipleri omuzlarına yüklenmektedir. Bunun içindir ki, Hulefâi Râşidîn'den Halife Hazret-i Ömer, omuzlarındaki bu yükün daima ağırlığını duyar ve muvaffakiyet için Cenâb-ı Hak'dan lûtuf ve inâyet tazarru' ederdi. Hattâ hayâtının son demlerinde kendisinden sonra oğlu Abdullâh'ın halife olmasından bahsedildiği zaman; "Bir âileden bir kurban yetişir, biz Hattap oğulları vazifemizi yaptık." diye bu görüşü kabul etmemiştir.

İdare edilen fertler de, bu vazifelerin ağırlık ve ehemmiyetini ve kendilerinin selâmet ve huzuru için olduğunu düşünerek meşru' emirlerinde vazife sahiplerine tam bir sadakatle ve her imkânlarıyla yardım etmekle mükelleftirler. İtâatsizlik ve fitne ve fesatla müşkülât çıkaranlar bu hareketlerinden kendileri mes'uldür.

ÂİLE REİSİNİN VAZİFE VE MES'ULİYYETİ: Âile kişinin eşi ve çocukları ve yardımcıları gibi infak ve iâşe ve muhafaza ve idaresi altında bulunanların heyet-i mecmuasından ibarettir. Bu topluluğun reisi bulunan kimse, bunların mâruf ve mütad veçhile infak ve iâşelerine ve ta'lim ve dîni ve içtimâî terbiyelerine itina ile gerek şahısları, gerek mensup oldukları cemiyet için fâideli bir seviyyede yetiştirmekle mükellef ve bu husustaki ihmâl ve kusurlarından mes'uldür. Bu vazifeleri ihmâlin sonu pek acıklı bir nedâmettir. Bugün evlâtlarından şikâyet edenler vaktiyle vazifelerini yapmayan baba ve analardır, fakat ne faide.

(*) Zaruretlerin memnû olan şeyleri mübah kılmasına, Usulü Fıkıh ilminde "Ruhsat" denir.

ZEVCEİNİN (EŞİN) VAZİFE VE MES'ULİYYETİ: Zevce âilenin bir rük-nü ve ev işlerinin müdürüdür. Zevcine sadâkatle ve onun meşru' emirlerine itâatle mükellef olduğu gibi, çocuklarının muhafazası ve dîni ve içtimâî terbiyelerine yardım ve yedinde ve idaresinde bulunan zevcinin mallarını idare ve muhafaza ile mükellef ve her türlü israf ve mâruf hilâfında o mallarda ta-sarruftan memnû ve kusurlarından mes'uldür.

HİZMET EDENİN VAZİFE VE MES'ULİYYETİ: Hizmet dolayısıyla bâzı mallar hizmet edenin yedinde bulunur. Bu mallar onun elinde emanettir, hizmet eden bu malları kendi malı gibi muhafaza edip kullanmakla ve deruhte ettiği hizmeti iyi bir surette ifa ile, yapılması emrolunan işi yapmak ve yapılmaması emrolunan işi yapmamakla mükellef, hilâfında hareketten ve kusurlarından mes'uldür.

Râvinin zannına göre, Rasûl-i Ekrem (S.A.S.); "Erkek çocukların babalarının malını muhafaza ve idare etmekle mükellef ve bundan mes'uldür." buyurmuşlardır. Râvinin zannı hakîkate muvafık ise, Allâh-u Âlem ve Rasûlühû maksat şöyle olacaktır: Baba ihtiyarlığı ve meşguliyyetinin çokluğu veya kendine yardım maksadiyle mallarını çocuklarının idaresine bırakmış ise, bunlar babalarının mallarını muhafaza ve iyi idare etmekle mükelleftir ve kusurlarından mes'uldürler.

Hadîs-i şerîf, ilk umum ifade eden cümleleri tekrar ediyor, yukarıda da ifade ettiğimiz veçhile, muhafaza ve idare ile mükellef olanlar hadîsin metninde beyan edilenlerden ibaret değildir. Her mükellefi saymak hem fesâhat hem de teşri' tarzına muvafık olmadığından umum ve şümûl ifade eden cümlelerle iktifa olunmuştur.

Hulâsa, her vazife sahibi vazifesini ve vazifenin istilzam eylediği muhafaza ve idare ile mükellef ve kusurundan mes'uldür.